

Lezing 7 september 2019 Historisch museum Den Briel
Johan de Witt en de akte van seclusie

DIA 1

Belangrijk : literatuur; De Ware Vrijheid van LUC PANHUYSEN

Tijd van Regenten en Vorsten: ARIE WILSCHUT tijdvak 6

De lage Landen bij de zee; JAN en ANNIE ROMEIN

Het Noorden op weg naar zelfstandigheid; ROBERT FRUIN

Geloof en Geweten; S.B. ZILVERBERG

De Prins voor Amsterdam; S. GROENVELD

Verleden van Nederland; GEERT MAK e.a.

De Deductie van Johan de Witt 1654; Serge ter Braake

1. Wat ga ik u vertellen en u laten zien?

- a) Wat er aan voorafging een deel van de voorgeschiedenis, met plaatsing in de tijd
- b) de redenen om de akte van seclusie in te voeren/aan te nemen/af te wijzen
- c) De *akte van seclusie* met verklaring in de *deductie*
- d) Buitenlandse verwickelingen.
- e) Streven naar *harmonie* (deductie is het begin)
- f) Hoe de *het einde* van de akte van seclusie plaatsvond

de Acte van Seclusie

DIA2

En dat alles in de eerste 70 jaar van de 17^e eeuw

Voorgeschiedenis:

DIA 3

Unie van Utrecht: basis van de Republiek

- 7 gewesten vormen eigenlijk bij besluitvorming 1 Gewest
- Kosten voor de verdediging en aanverwante zaken, via belasting, naar ratio
- Eénparige beslissingen bij oorlog en verwante zaken, overige bij meerderheid
- Geen Gewest of stad of staatsinstelling mag apart een verband aangaan met een buurstaat

**Dit was de basis van de ware vrijheid, los van welke koning ook.
 (Philips II)**

Het bestuur van de 7 Nederlandse Gewesten

Dagelijkse leiding: Landsadvocaat van Holland met griffier enz.

Op basis van toestemming mandaat van De Staten en Staten generaal)

Militaire leiding: Stadhouders in dienst van de Staten-Generaal

Verhouding Oranjefamilie t.o.v. regenten (1609-1650)

DIA 4

- Johan van Oldenbarnevelt <-> Prins Maurits :
1617 Maurits koos openlijk partij in de godsdienststrijd voor de orthodoxen (Gomaristen)

Daarna in 1617 (aug.) liet Oldenbarnevelt de '**Scherpe resolutie**' aannemen door de Staten van Holland., dit betekende dat de lokale stadsbesturen eigen soldaten in dienst konden nemen , 'oock niet teghenstaande eenighe andere bevelen'
Hiermee zette *Oldenbarnevelt* een bijl aan de wortel van de *Unie van Utrecht*.

Maurits ging verder in *het geheim* de Staten-Generaal een opgestelde *resolutie laten* aannemen, zonder Oldenbarnevelt en diens aanhang er in te kennen.

Tegenstanders zoals Hugo de Groot en Hoogerbeets werden vastgezet in *Slot Loevestein*. (*Loevesteinse factie ook één in de tijd van conflict Willem II en de staten van Holland*)

En Johan van Oldenbarnevelt werd ter dood veroordeeld en vervolgens onthoofd

Later onderzoek heeft min of meer aangetoond door een oneerlijk samengestelde rechtbank

- Arminius <-> Gomarus (predestinatie) **DIA 5**
- Remonstranten <-> contraremonstranten
- Frederik Hendrik <-> Regenten, vooral Hollandse
- Gewest Holland (regenten) <-> het volk, Schilderij Jan Steen **DIA 6**
Het volk als prinsgezinden in dit satirische schilderij, niet omdat ze een monarchie willen, maar meer als tegenwicht als stadhouder tegen over de regenten, vooral die van Holland.

M.a.w. Er waren *aldoor vooral wrijvingen* geweest tussen Oranje **DIA 7**
Stadhouders en vnl. de regenten van Hollandse steden als,

- Dordrecht
- Haarlem
- Delft
- Leiden
- Amsterdam
- Gouda
- Rotterdam
- Gorinchem
- Schiedam
- Schoonhoven
- Brielle
- Alkmaar
- Hoorn
- Enkhuizen
- Edam
- Monnickendam
- Medemblik
- Purmerend

*VREDE van MUNSTER 1648***DIA 8**

1. Spanje erkent de Vereenigde Nederlanden als soevereine staat
2. Ieder behoudt de gebieden op dat moment in bezit hebbend
3. Spanjaarden uitgesloten van de vaart op de gebieden in de oost en de west
4. Schelde en de zeegaten, daarmee verbonden blijven gesloten
5. In de 'Publique oeffeninghe' van de godsdienst zal men zich moeten gedragen 'in alle zeedigheid, sonder eenig schandael te geven'
6. Spanje zorgt ervoor dat andere staten ook de soevereiniteit van de Republiek erkent gaat worden.

DIA 9

Wie heeft de oorlog uiteindelijk betaald?

DIA 10

Holland heeft ruim 58% betaald (de regenten, de steden), de rest door de andere 6 Gewesten.

Degenen, die roepen dat de *Stadhouders* voor al hun werk *beloond* zouden moeten worden, vergeten dat de stadhouders al vaak land, paleizen, en ruim 2 miljoen aan baar geld hebben ontvangen.

En Willem II en III hoeven niet beloond te worden wat hun voorouders al hebben ontvangen.

Daarentegen: Er moest een schuldenlast afbetaald worden ten bedragen van 7 miljoen per jaar aan rente.

89% daarvan betaalde het Gewest Holland.

Maar, De andere Gewesten wilden niet gekoeioneerd worden door Holland.

Door de vrede van Munster was de Republiek als soevereine staat erkend door de andere staten, waardoor voor de Staten-Generaal nu echt de ware vrijheid begon,

los van het koningschap.

*Periode 1648-1654***DIA11**

Waaruit bestond het conflict tussen Stadhouders en vooral Staten van Holland?

- Vanaf het begin was het stadhouderschap omstreden, althans de bevoegdheden m.n. Maurits en Frederik Hendrik zouden naar een vorm van koningschap streven, meer macht, meer bevoegdheden en hadden hiermee een andere opvatting dan de Staten Generaal, waarin vooral de staten van Holland, meer dachten aan een dienende taak voor de

stadhouder, Kapitein-Generaal e.d. in dienst van en benoemd door de Staten-Generaal en zeker geen Vorst boven zich wilden

- ***Tussen Willem II en de regenten ontstond onenigheid over de Vloot en het leger.*** (vb. Witte de With komt op eigen gezag terug uit Brazilië) en de Staten van Holland stuurt het bericht dat soldaten niet meer op soldij hoeven te rekenen, na het terugbrengen van 55.000 tot 32.000 door de ST. Gen., de oorlog is immers afgelopen. Leger afgedankt. Willem II, denkt hierbij waarschijnlijk, "mijn machtspositie gaat zo verloren", na dat hij eerst nog vrede had met het terugbrengen van het aantal soldaten en het verminderen van het aantal oorlogsschepen, maar het afdanken van soldaten door de Staten van Holland ging voorbij aan zijn limiet.

- In reacties van Willem II **DIA12**
 komt Nu de Vergelijking met 1617/1618 Maurits <-> Oldenbarnevelt naar voren. Van wege zijn limiet, laat *Willem II een resolutie in de Staten Generaal aannemen, opdat de kapiteins der Compagnieën* bericht krijgen dat ze in functie moeten blijven. Hij gaat zelf naar de verschillende steden om dat te bepleiten en zette tegenstanders op Loevestein vast.(o.a. de vader van Johan de Witt, Jacob de Witt) en beraamde samen met Willem Frederik van Friesland een aanval op Amsterdam. Het leger verdwaalde in het onweer op de **GOOISE Heide**, en een postkoets koetsier(Hamburg) had inmiddels het stadsbestuur geïnformeerd en dat had de poorten gesloten.
 Later kwam Willem II nog met een brief om het recht te zetten en hoe het ook te verklaren is, ?????? maar de Amsterdammers gaven toe, leek W II alsnog zijn zin te krijgen. (***sommige regenten waren slechts met hun eigen besognes bezig, voor een aantal is dat alle eeuwen zo geweest, tot nu toe***)
 En ging de hele Staten-Generaal het in zijn voordeel beslissen, een kinderziekte gooide echter roet in het eten, en Willen II stierf. 6 dagen later werd de toekomstige Willem III geboren. De Staten van Holland greep de kans, want was de *WARE VRIJHEID* afhankelijk van het wel of niet hebben van een Stadhouder.
HET KON en kan BEST ZONDER

- Daarnaast had Willem II, net als Maurits, een voorkeur voor de stijle godsdienstige opvatting van de *Gomaristen*. Dit was weer koren op de molen van de andere gewesten en de meeste predikanten

Ondertussen

DIA 13

In Engeland was een burgeroorlog uitgebroken tussen parlement en koning. (Roundheads en Cavaliers). De Roundheads o.l.v. *Oliver Cromwell* wonnen deze in 1648.

Inmiddels was er ook een onvriendelijke verhouding Tussen Engeland en *DE REPUBLIEK* ontstaan,

Dat land was enigszins jaloers op de rijkdom en Handelsmogelijkheden van de Republiek der 7 Verenigde Nederlanden en (denk een de *Hanze*, *Moedernegotie*, en wat daarna volgde, via *de Sont en het Kattegat*)

wilde genoegdoening van 2 *akkefietjes*,

- 1629 de moord op Engelse kolonisten op Ambon,
- en de daders van de moord op een Engelse gezant(1649) in Den Haag waren niet gestraft en de baas worden op zee.

En ze wilden geen Oranje (verwant aan Engelse Kon. Familie) meer op de troon als stadhouder. Johan de Witt (1625) komt in het zicht van de "macht", gewenst door vele regenten, hij was al pensionaris van Dordrecht)

Maar daarentegenover, Zowel Willem Frederik als Willem II stonden sterk onder invloed van de Engelse hofkliek, dat zon op wraak na de onthoofding van Karel I door m.n. Oliver Cromwell de latere Lord Protector en het Engelse parlement. --> Macht Oranje vergroten

Om te beginnen bracht het Engelse Parlement in 1651 de *Acte van Navigatie* uit.

Nederlandse schepen moesten als eerst *vlagvertoon* voor Engelse schepen eer bewijzen, door als eerste de vlag te strijken. Dat ging een paar keer mis -> ruzie Van 1652-1654 brak er toen de *eerste zeeoorlog*

DIA 14

tussen Engeland en Holland uit.

Door allerlei onvolkomenheden, op papier was alles in orde, maar.....

- te weinig goede oorlogsschepen,
- een niet betaalde bemanning,
- geen goede leiding en verwarring alom,
- er waren 5 admiraliteiten (Zeeland, Friesland, A'dam. R'dam en het Noorderkwartier.),

brak de strijd los. Een zeeoorlog tussen Robert Blake en o.a. Maarten H. Tromp.

Deze liep slecht af., m.n. door slechts licht uitgeruste oorlogsschepen en de extra taak om de 500 koopvaardijsschepen te beschermen en OMDAT de onderlinge verhoudingen van de admiraals (Witte de With, De Ruyter, Evertsen, Obdam)niet goed was, O.a. bij de slag bij Ter Heide (M.H. Tromp 1), 1653
aldoor ruzie dus.

Hoewel de Engelsen een overwinning behalen, moesten hun zwaar gehavende schepen naar de havens. Beide partijen waren oorlogsmoe. De vredesonderhandelingen begonnen.

Ondertussen was tijdens deze oorlog, RP Cats opgevolgd door Adriaan de Pauw in 1651-1653 Na de plotselinge dood van Adriaan de Pauw in 1653 werd Johan de Witt in 1653 (al pensionaris van Dordrecht), Raadpensionaris van Holland.

Nu een kans voor meer invloed op de besluitvorming o.a. in de Vrede van Westminster in het licht van de ware vrijheid

Johan de Witt pensionaris van Dordrecht en invloedrijk en blijkbaar opvallend (1625)

Bijgestaan door Cornelis de Witt 1623 (later burgemeester Dordrecht, Baljuw van Geervliet en heel veel andere ambten, net als zoveel Regenten.

Vrede van Westminster 1654 en gevolgen

DIA 15

Regelingen

1. Akte van Navigatie blijft gehandhaafd
2. Nederlands schepen zullen als eerste de vlag strijken
3. De schuldigen aan de moord op de Engelsen op Ambon zullen worden gestraft

Geheim artikel: De Akte van Seclusie

Tijdens de onderhandelingen eiste Oliver Cromwell de Akte van Seclusie; D.W.Z geen Oranje meer als Stadhouder, als onderdeel van het vredesverdrag.

Johan de Witt, wist dat dat bij de Gewesten op veel weerstand zou stuiten. En kreeg het voor elkaar om het door onderhandelaar Beverningk in een geheim artikel te laten opnemen, waarin stond dat Holland de Akte van Seclusie aanvaarde.

DIA 16

De Staten-Generaal aanvaarde de vredesvoorwaarden: (zonder geheim AvS)

Nu moest de Akte verdedigd worden in de Staten van Holland, dit deed hij een in 14 dagen gemaakte deductie, die hij uitsprak in een rede voor de Staten van 5 uur.

Verantwoording van de vrede, situatie + verleden (1/5 deel)

- 2^e deel staatkundig, waarin:
 - a) geen noodzaak van éénhoofdige bewind (zie verleden, Rome, Florence) uiteindelijk heeft de vrijheid het er afgelegd, zodra de leider teveel macht kreeg. Vb. ook uit moderne geschiedenis en het heden (persoonlijke mening)
 - b) Prinsgezinden zeiden dat een dominante leider eenheid brengt, integendeel dergelijke leiders hadden hun particuliere belangen, die verschillen van de belangen van een staat.

Kern: Een Sterke man voelde zich altijd bedreigd en was daarom geobsedeerd door het inboezemen van ontzag (Macht)

- c) Het nieuw bewind moet streven naar;
 - 1. GEMENEBEST
 - 2. WELSTAND van het VOLK
 - En voor de vrome regenten en dominees:*
 - 3. VREEMDZAAM en ORDENTELIJKE samenleving
- d) leiding van een staat is niet gebaseerd op geboorte, maar op
 - 1. Deugd
 - 2. vroomheid
 - 3. capaciteit en verdiensten van de persoon zelf.

DIA 17

De deductie werd met een 12 tal naar elk van de Gewestelijke Staten gezonden en ieder lid van de Hollandse Staten kreeg er 20. Met de bedoeling dat allen het eens konden worden.

En uiteindelijk tot de zgn. *HARMONIE* zou kunnen leiden, de communicatie ging in die tijd via brieven, maar er was een onbetrouwbare schakel; Klerk Johan van Messeem. (en zo waren er meerdere t.b.v. de pamfletten) (NEP nieuws!)

Er is les materiaal ontwikkeld door de VvdW voor de bovenbouw VWO en HAVO, via de site van de VvdW te downloaden.

In die jaren na 1654 werd via allerlei gesprekken met kleine groepen regenten door de medestanders van Johan de Wit, verwoede pogingen ondernomen om zoveel mogelijk mensen te *overtuigen van de juistheid van de Akte van Seclusie*

Ondertussen in Engeland 1660 Restauratie door en van de Stuarts **DIA 18**

Karel II op de troon en zijn zus Mary gingen gezamenlijk veel druk uitoefenen om Willem III weer in de macht terug te krijgen en hem tot "kind van de Staat" te laten benoemen.

Akte van Seclusie wordt ingetrokken (Eng)

Mary sterft in 1661 en Amalia van Solms krijgt de voogdij en Willem III wordt geen kind van de staat. Amalia wil geen invloed van Engeland. Tot opluchting van de Staten van Holland.

Na deze periode waarin ook weer andere problemen zich voordoen, verandert er weer het één en ander.

Johan werkt nu samen met Amalia van Solms, dat leidt in 1666 tot alsnog de benoeming van Willem III tot 'KIND van de STAAT'.

DIA 19

Johan gaat door met het streven naar HARMONIE. Hoewel dat moeizaam gaat en sommige trouwe bondgenoten kiezen voor eigen gewin zoals Beverninghk en van Beuningen en en en

De Andere dreigingen voor de REPUBLIEK

1. De 2^e Engels-Hollandse zeeoorlog (1665-1667)

DIA 20

Vierdaagse zeeslag (Michiel de Ruyter)

Engeland was er economisch niet goed aan toe na 1666, De Great Fire in Londen, waarna ook nog een pestepidemie uitbrak,

Bovendien zette de koning de marine vloot vast in Chatham, door gebrek aan financiële middelen

En..... ??? op instigatie van Johan de Witt, inderdaad toen kwam de tocht naar Chatham in juni 1667.

Waarna de Engelsen maar wat graag vrede wilde sluiten,

DE VREDE van BREDA

1. New York (Engeland) geruild voor Suriname De Republiek
2. Eeuwig Edict (Stadhouderschap in Holland definitief afgeschaft)

3. Staatse schepen mogen niet meer gevisiteerd worden slechts de papieren mogen worden bekeken en gecontroleerd
4. Akte van navigatie geldt niet voor schepen die produkten langs de Schelde en de Rijn zijn aangevoerd

DIA 21

2. De *Devolutieoorlog*, om de zuidelijke Nederlanden tussen Frankrijk en Spanje.

Johan schonk geld aan de Vlaamse steden om zich te versterken, want het was niet zo veilig om Lodewijk XIV aan de grens te hebben.

Devolutieoorlog (Frankrijk <-> (Spanje) devolutierecht in delen van Vlaanderen en Brabant, **alleen kinderen uit het eerste huwelijk hebben recht op die erfenis.**

Die erfenis is de Zuidelijke Nederlanden Filips IV en daarom heeft Maria Theresia het recht op die erfenis i.c. Lodewijk XIV, daarom oorlog

De Reden

Een onbetaalde bruidsschat

Zowel Frankrijk als Spanje maakte na de dood van de Spaanse Filips IV aanspraak op de Zuidelijke Nederlanden. De Franse koning Lodewijk XIV was namelijk getrouwd met de dochter van Filips: Maria Theresia. Om te voorkomen dat Lodewijk nu de heerschappij over de Zuidelijke Nederlanden zou krijgen, had Maria afstand gedaan van haar erfrecht. In ruil daarvoor moest een grote bruidsschat betaald worden aan Frankrijk, maar dit gebeurde niet.

Karel II: een vierjarige koning

Met zijn eerste vrouw had Filips IV geen zoon kunnen krijgen, maar zijn tweede vrouw schonk hem wel een zoon. Nu Filips IV een zoon had, was hij niet meer bang dat de Zuidelijke Nederlanden in Franse handen kwamen: het Spaanse erfrecht bepaalde dat een later geboren zoon meer recht had dan een eerder geboren dochter. Karel de II was vier toen hij officieel koning werd van het Spaanse Rijk.

Het Einde

DIA 22

Het Einde van de Seclusie, deductie, de Ware Vrijheid en Johan en Cornelis de Witt 1672 (Het RAMPJAAR)

1668 Door de hiervoor genoemde dreigingen, kreeg bij verrassing Willem III de benoeming als Eerste Edele in Zeeland

1670, Werd dan toch De Akte van Harmonie ook door de Gewesten; Zeeland, Groningen en Friesland onderschreven: het Eeuwig Edict in de Staten-Generaal geheel aangenomen

Daarna Willem III krijgt zitting in de Raad van State

Febr. 1672 Willem III benoemt tot Kapitein-Generaal voor 1 veldtocht

21 juni 1672 aanslag op Johan de Witt, door 4 oranjeaanhangers

2 juli 1672 Willem III benoemd tot stadhouder

8 juli 1672 Willem III benoemt tot kapitein-Generaal en Admiraal

→ **Eeuwig Edict een dode letter**

Augustus 1672 ; Johan de Witt wil ontslag als Raadpensionaris en benoemd tot lid van de Hoge Raad

20 augustus 1672 : Moord op de Gebroeders de Witt

DIA 23

De Ware Vrijheid "te grave gedragen"

- Allerlei verdragen gesloten; Triple alliantie (Lodewijk XIV, Karel II, Rep.) verbroken
- Maart; Engeland verklaart de oorlog
- April; Frankrijk, Münster en Keulen
- Republiek samen met Spanje tegen Franrijk (Zuidelijke Nederlanden)